

А. В. Чайковська

аспірант відділу проблем цивільного,
трудового і підприємницького права
Інституту держави і права імені В. М. Корецького
Національної академії наук України

ПОНЯТТЯ Й ВИДИ КОНФЛІКТІВ ІНТЕРЕСІВ У ГОСПОДАРЬСЬКОМУ ТОВАРИСТВІ

У статті досліджуються категорії «конфлікт інтересів», «конфлікт інтересів у господарському товаристві» й «конфлікт корпоративних інтересів». Аналізуються можливі класифікації конфліктів інтересів у господарському товаристві. Розглядається співвідношення конфлікту інтересу, конфлікту інтересу в господарському товаристві, конфлікту корпоративних інтересів і корпоративного конфлікту, а також значення дослідження категорії «конфлікт інтересів» в аспекті запобігання корпоративним конфліктам і вирішення їх.

Ключові слова: корпоративні інтереси, конфлікт інтересів, конфлікт корпоративних інтересів, корпоративний конфлікт.

Постановка проблеми. Більшість праць науковців під час дослідження корпоративних конфліктів спрямовані на дослідження способів вирішення корпоративних конфліктів. Однак убачається, що пріоритетним завданням має бути дослідження способів запобігання виникненню корпоративних конфліктів.

Конфлікти інтересів є передумовою корпоративних конфліктів. Саме конфлікт інтересів є перманентним явищем для виникнення корпоративного конфлікту і його вихідною точкою.

Оскільки корпоративні конфлікти виникають у зв'язку з наявністю конфлікту інтересів, то першочерговим для запобігання корпоративним конфліктам є запобігання виникненню конфлікту інтересів. Для розроблення способів запобігання виникненню конфлікту інтересів і переростанню їх у корпоративні конфлікти необхідним є дослідження природи конфлікту інтересів, а саме визначення його сутності, поняття й видів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед науковців немає єдності з приводу визначення конфлікту інтересів у тому числі в господарському товаристві. Дискусійність у поглядах науковців породжує необхідність подальшого дослідження вказаної проблематики.

Дослідженню конфлікту інтересів присвятили свою увагу такі наковці, як М. Богуш, О. Вінник, М. Іоргачова, Н. Сліпенчук та інші. Проблематику корпоративних конфліктів у працях висвітлювали В. Андреев, Ю. Біляк, О. Вінник, О. Воловик, Ю. Жорнокуй, О. Перхач, А. Пилипенко, Ю. Тихомиров та інші.

Водночас залишається актуальними питання визначення поняття конфлікту інтересів у господарському товаристві, їх класифікації та значення для запобігання корпоративним конфліктам.

Мета статті – надати визначення конфлікту інтересів, конфлікту інтересів у господарському товаристві й конфлікту корпоративних інтересів; проаналізувати значення дослідження конфлікту інтересів; дослідити співвідношення корпоративного конфлікту й конфлікту інтересів; навести види (класифікацію) конфліктів інтересів у господарському товаристві.

Виклад основного матеріалу. Розуміння природи конфлікту інтересів дасть змогу розробити ефективні способи запобігання його виникненню. Для формування чіткого розуміння змісту механізмів запобігання корпоративним конфліктам і врегулювання їх насамперед необхідно з'ясувати сутність категорії «конфлікт інтересів у господарському товаристві».

Уважаємо за доцільне зауважити, що в науковій літературі відсутня однозначність

з приводу визначення передумови корпоративних конфліктів. Різні дослідники наводять такі передумови корпоративних конфліктів: порушення прав учасників, психологічні взаємини між учасниками, конфліктогенні факти й умови, наявність інтересу тощо.

На нашу думку, передумову корпоративних конфліктів можна визначити як вихідну точку в процесі виникнення корпоративних конфліктів, за умови наявності якої уможливорюється їх настання та яка є першочерговою щодо корпоративних конфліктів. Отже, передумовою корпоративних конфліктів доцільно вважати саме конфлікт інтересів.

Значення дослідження й визначення конфлікту інтересів полягає в такому:

1. Конфлікт інтересів є передумовою для виникнення корпоративного конфлікту, за відсутності передумови унеможливується виникнення самих корпоративних конфліктів.

2. Визначення конфліктів інтересів дасть змогу розробити методи запобігання їм або запобігання їм на початковій стадії.

3. Запобігання виникненню конфліктів інтересів або запобігання їм на початковій стадії дасть можливість мінімізувати їх деструктивні наслідки.

Для розуміння категорії конфлікту інтересів передусім необхідно навести визначення інтересу та корпоративного інтересу. Під інтересом у праві розуміють об'єкти цивільних прав, блага, прагнення особи, котрі не визначені законом або угодою сторін як права, але є предметом правових відносин [1]. Корпоративні інтереси можна визначити як прагнення учасників корпоративних відносин до користування певними матеріальними та/або нематеріальними корпоративними й пов'язаними з ними благами.

Наявність неузгодженості, непорозуміння та ігнорування інтересів будь-якої зі сторін є причиною виникнення суперечностей. Зіткнення протилежних інтересів або конкуренція подібних інтересів зазвичай викликають так званий конфлікт інтересів [2].

Н. Кунтий розглядає конфлікт інтересів як суперечності в поглядах учасників корпоративних відносин щодо стратегічних і

поточних питань функціонування товариства, а також дисгармонію між їхніми особистими інтересами та адміністративними, службовими повноваженнями [5, с. 45].

Конфліктом інтересів визначають ситуацію, за якої особа, виконуючи свої посадові обов'язки, має приватний інтерес (особисту заінтересованість), який хоча й не обов'язково призводить до прийняття неправомірного рішення або вчинення неправомірного діяння, але здатний до цього призвести.

Е. Шимбарева конфліктом інтересів визначає випадки зіткнення інтересів учасників, які лежать в основі корпоративних конфліктів [3]. Крім того, конфлікт інтересів визначають як об'єктивно існуюче явище в управлінні будь-яким господарським товариством, закладене в саму природу такого товариства [4, с. 149].

Відповідно до Принципів корпоративного управління, затверджених Рішенням Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 22.07.2014 № 955, конфлікт інтересів – це розбіжність між особистими інтересами посадової особи або її пов'язаних осіб і її посадовими (професійними) обов'язками діяти в найкращих інтересах товариства. Конфлікт інтересів може, зокрема, виникати, якщо посадова особа чи її пов'язана особа є стороною договору з товариством, бере участь в укладанні та виконанні договору як представник або посередник, отримує винагороду від товариства або від особи, яка є стороною договору, тощо.

Отже, конфлікт інтересів можна визначити як суперечність між прагненнями (особистою заінтересованістю) різних груп і/або осіб, яка здатна вплинути на виникнення порушень прав осіб, зловживання своїми правами та дестабілізацію відносин.

Конфлікт інтересів у господарському товаристві – це суперечність між прагненнями (особистою заінтересованістю) різних груп і/або окремих осіб, що не мають частки в статутному капіталі товариства, однак здійснюють діяльність у господарському товаристві на підставі цивільно-правового чи трудового договору, та інших осіб, які володіють чи не володіють корпоративними правами, однак

пов'язані з товариством цивільно-правовим чи трудовим договором, яка здатна вплинути на виникнення порушень корпоративних прав осіб, зловживання корпоративними правами та дестабілізацію відносин у господарському товаристві.

Конфлікт корпоративних інтересів – це суперечність між прагненнями (особистою заінтересованістю) різних груп і/або окремих учасників корпоративних відносин, яка здатна вплинути на виникнення порушень корпоративних прав осіб, зловживання корпоративними правами та дестабілізацію відносин у господарському товаристві.

Для розкриття сутності конфлікту інтересів у господарському товаристві важливим є визначення співвідношення між конфліктом інтересів і корпоративним конфліктом.

На відміну від корпоративного конфлікту, термін «конфлікт інтересів» визначають як не ситуацію корпоративного конфлікту, а ситуацію, що має високу вірогідність виникнення корпоративного конфлікту [6, с. 171]. Конфлікт інтересів визначається як ситуація вибору управлінського рішення, коли суб'єкт управління має протиріччя між благом компанії і своїм вузьким інтересом [7, с. 36].

Ю. Жорнокуй указує, що корпоративний конфлікт і конфлікт інтересів співвідносять як правовідношення та підстава його виникнення (юридичний факт) [8, с. 39]. На нашу думку, неправильно ототожнювати конфлікт інтересів і корпоративний конфлікт, оскільки наявність конфлікту інтересів не призводить автоматично до корпоративного конфлікту, який супроводжується порушенням прав чи інтересів учасників корпоративних відносин. Конфлікт інтересів можна визначити як початковий етап виникнення корпоративних конфліктів.

Крім того, вбачається за доцільне розмежування категорій «конфлікт інтересів у господарському товаристві» та «конфлікт корпоративних інтересів». Уважаємо, що конфлікт інтересів у господарському товаристві є ширшою категорією, ніж конфлікт корпоративних інтересів, і включає конфлікт інтересів осіб, що не мають частки в статутному капіталі товариства, наприклад, найманого менеджменту компанії.

Причиною множинності форм прояву конфліктів інтересів є багатоманітність інтересів учасників корпоративних відносин та інструментів їх реалізації [4, с. 150].

Видається за можливе навести таку класифікацію конфліктів інтересів у господарському товаристві:

I. Класифікація залежно від складу учасників корпоративних відносин:

1) конфлікт між інтересами меншості (представлені дрібними учасниками, інтереси яких полягають в отриманні частини прибутку товариства; для меншості здебільшого важлива короткострокова перспектива – отримання доходу від своєї участі в компанії в найближчий час [6, с. 172]) та більшості (інтереси мажоритарних учасників, сутність яких зводиться до отримання не лише частини прибутку товариства, а й здійснення управління товариством; пріоритетною для них є капіталізація прибутку, оскільки це сприяє стійкості і стратегічним планам розвитку компанії [6, с. 171]);

2) конфлікт інтересів меншості й/або більшості з індивідуальним інтересом (індивідуальний інтерес полягає в отриманні максимального, справедливого розподіленого прибутку товариства [9, с. 106]);

3) конфлікт інтересів меншості й/або більшості з власним індивідуальним інтересом (під власним індивідуальним інтересом розуміють прагнення учасника корпоративних відносин, що суперечать інтересам, які пов'язуються з участю в господарському товаристві: налагодження контрагентських відносин з іншими господарськими товариствами, учасниками яких вони є паралельно; посилення або послаблення конкуренції між господарськими товариствами внаслідок паралельної участі в них; перехресне володіння активами тощо [9, с. 105]);

4) конфлікт між інтересами більшості й/або меншості, індивідуальними, власне індивідуальними й загальнокорпоративними інтересами (під загальнокорпоративними інтересами розуміють інтереси самого товариства). Товариство як суб'єкт господарювання зацікавлене не лише у власній майновій стабільності, а й у вдосконаленні виробництва як умови забезпечення конкурентоспроможності на

ринку найбільш можливим раціональним шляхом, що зазвичай забезпечується за рахунок прибутку товариства. Одночасно учасники товариства можуть бути заінтересовані переважно у спрямуванні прибутку на виплату дивідендів [5, с. 45].

II. Класифікація залежно від етапу корпоративних відносин:

1) на етапі створення товариства (конфлікт між інтересами різних засновників);

2) у процесі функціонування товариства (конфлікт інтересів під час виплати дивідендів, поточного керівництва товариством тощо);

3) на етапі припинення товариства (наприклад, конфлікт інтересів під час вирішення питання щодо повернення частки учаснику тощо).

III. Класифікація залежно від правомочностей:

1) конфлікт інтересів під час розподілу прибутку (виплати дивідендів) господарського товариства;

2) конфлікт інтересів у сфері управління господарським товариством;

3) конфлікт інтересів під час отримання частки активів господарського товариства в разі його ліквідації;

4) конфлікт інтересів під час отримання інформації про діяльність господарського товариства;

5) конфлікт інтересів під час отримання доходу внаслідок відчуження учасниками господарського товариства своїх часток у статутному капіталі.

IV. За часом виникнення:

1) реальний конфлікт інтересів (безпосередньо впливає на виникнення корпоративного конфлікту);

2) потенційний конфлікт інтересів (суперечність інтересів, що може вплинути на виникнення корпоративного конфлікту в майбутньому в разі настання певних обставин).

V. За суб'єктами:

1) конфлікт інтересів між особами, що володіють корпоративними правами (наприклад, засновниками товариства);

2) конфлікт інтересів між особами, що мають корпоративні права, й особами, що не мають частки в статутному капіталі (наприклад, учасник товариства та директор, який здійснює діяльність на підставі ци-

вільно-правового чи трудового договору й не володіє корпоративними правами);

3) конфлікт інтересів між особами, що не мають частки в статутному капіталі (наприклад, найманими менеджерами компанії).

Висновки і пропозиції. Отже, на основі викладеного вище можемо резюмувати таке:

1. Значення дослідження конфлікту інтересів полягає в необхідності розроблення механізмів запобігання виникненню корпоративних конфліктів. Для формування чіткого розуміння механізмів запобігання корпоративним конфліктам і врегулювання їх насамперед необхідно з'ясувати сутність категорії «конфлікт інтересів у господарському товаристві».

Конфлікт інтересів можна визначити як суперечність між прагненнями (особистою заінтересованістю) різних груп і/або осіб, яка здатна вплинути на виникнення порушення прав осіб, зловживання своїми правами та дестабілізацію відносин. Конфлікт інтересів у господарському товаристві – суперечність між прагненнями (особистою заінтересованістю) різних груп і/або окремих осіб, що не мають частки в статутному капіталі товариства, однак здійснюють діяльність у господарському товаристві на підставі цивільно-правового чи трудового договору, та інших осіб, які володіють чи не володіють корпоративними правами, однак пов'язані з товариством цивільно-правовим чи трудовим договором, яка здатна вплинути на виникнення порушення корпоративних прав осіб, зловживання корпоративними правами та дестабілізацію відносин у господарському товаристві. Конфлікт корпоративних інтересів – це суперечність між прагненнями (особистою заінтересованістю) різних груп і/або окремих учасників корпоративних відносин, яка здатна вплинути на виникнення порушення корпоративних прав осіб, зловживання своїми корпоративними правами та дестабілізацію відносин у господарському товаристві.

2. Корпоративні інтереси можуть підлягати класифікації за такими критеріями: 1) склад учасників; 2) етапи корпоративних відносин; 3) правомочності; 4) час виникнення; 5) суб'єкти тощо.

Список використаної літератури:

1. Сліпенчук Н.А. Щодо поняття корпоративного інтересу. Вдосконалення правового регулювання корпоративних відносин: збірник наукових праць. Київ, 2013. URL: <http://if.arbitr.gov.ua/sud5010/inf/30/13/>.
2. Вінник О.М. Корпоративні конфлікти та зловживання корпоративними правами в акціонерних товариствах: традиційні та інноваційні способи попередження й розв'язання. URL: <http://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2012/06/%D0%9E.-%D0%9C.-%D0%92%D1%96%D0%BD%D0%BD%D0%B8%D0%BA.pdf>.
3. Шимбарева Е.В. Корпоративные конфликты и контроль: гражданско-правовой аспект: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. Ростов-на-Дону, 2010. С. 30.
4. Черпак А.Є. Класифікація конфліктів інтересів в акціонерних товариствах. Ефективність функціонування та економічний розвиток підприємства. Стратегія економічного розвитку України. 2008. Вип. 22–23. С. 149–154.
5. Кунтий Н.Я. Аналіз довгострокових інтересів учасників акціонерних відносин як однієї з причин корпоративних конфліктів. Економіка та держава. 2012. № 12. С. 45–47.
6. Іоргачова М.І. Корпоративні конфлікти в Україні: основні види та їх значущість. Вісник Львівського національного університету. 2011. С. 170–180.
7. Біляк Ю.В. Корпоративні конфлікти в сучасному акціонерному товаристві: методика розпізнання. Агросвіт. 2013. № 16. С. 35–43.
8. Жорнокуй Ю.М. Корпоративні конфлікти в акціонерних товариствах: цивільно-правовий аспект. Харків: Право, 2015. 532 с.
9. Богуш М. Інтереси учасників корпоративних відносин. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Юридичні науки». 2013. № 3. С. 103–106.

Чайковская А. В. Понятие и виды конфликтов интересов в хозяйственном обществе

В статье исследуются категории «конфликт интересов», «конфликт интересов в хозяйственном обществе» и «конфликт корпоративных интересов». Анализируются возможные классификации конфликтов интересов в хозяйственном обществе. Рассматривается соотношение конфликта интересов, конфликта интересов в хозяйственном обществе, конфликта корпоративных интересов и корпоративного конфликта, а также значение исследования категории в аспекте предотвращения и решения корпоративных конфликтов.

Ключевые слова: корпоративный интерес, конфликт интересов, конфликт корпоративных интересов, корпоративный конфликт.

Chaikovska A. Concepts and types of conflicts of interest in a business community

The article investigates the category of "conflict of interest", "conflict of interests in economic partnership" and "corporate conflict of interest". Analyzes the possible conflicts of interest in the classification of economic partnership. We consider the relationship of conflict of interest, conflict of interest in business partnerships, corporate conflicts of interest and corporate conflict, and the importance of research categories in terms of conflict of interest prevention and resolution of corporate conflicts.

Key words: corporate interests, conflict of interest, conflict of corporate interests, corporate conflict.